

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.67.129>

УДК 3:[001-04]

Наталія Тарасенко,

науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: n_tarasenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1825-2209>

СОЦІОГУМАНІТАРНІ НАУКИ У НАУКОВИХ ПРОЦЕСАХ СЬОГОДЕННЯ: ФАКТОРИ АКТУАЛІЗАЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті узагальнено основні положення наукових теорій щодо ролі соціогуманітарних наук у розвитку суспільства та проаналізовано фактори, що сприяють їх актуалізації в наукових процесах сьогодення. Відзначено зміну характеру впливу глобалізації на соціогуманітарну сферу, зі стримуючого на стимулюючий, що проявляється в участі відповідних наук у розв'язанні найбільш масштабних проблем сучасності, на кшталт подолання пандемії коронавірусу (Covid-19), пошуку відповідей на виклики війни, осмислення європейського цивілізаційного вибору України тощо.

Проаналізовано практичні можливості соціогуманітарних наук у суспільстві, зокрема функціонування їх як основи соціальних практик, платформи для обґрунтування політичних рішень, бази для міждисциплінарних досліджень, ядра для аналізу й осмислення світовим співтовариством сучасного місця науки в системі людських цінностей, її ключової ролі в підвищенні якості життя, створенні сприятливого та здорового середовища для нинішнього й майбутніх поколінь. Виявлено, що здійснюваний соціально-гуманітарними науками аналіз минулого, визначення основоположних цінностей, обґрунтування соціальних, правових, моральних та інших норм, смислових напрямів розвитку суспільних, політичних, наукових процесів є критичними чинниками ефективного реагування на ці виклики.

Ключові слова: зростання ролі соціогуманітарних наук, наукове та суспільне значення соціогуманітарних наук, участь соціогуманітарних наук у розв'язанні глобальних проблем сучасності.

У світі, що швидко змінюється, продукуючи нові виклики та можливості для людства в цілому, окремих соціумів та особистостей зокрема, особливої

© Н. Тарасенко, 2023

актуальності набувають процеси, які стосуються пізнання суспільних перетворень, розуміння сутності соціальних зв'язків і взаємодій, визначення й обґрунтування довгострокових цілей сталого розвитку. Провідна роль у дослідженні динамічних змін у суспільстві й прогнозуванні суспільного розвитку об'єктивно належить соціогуманітарним наукам, здатним визначити ціннісні орієнтири та стратегічні цілі сучасного світу.

Як зазначає директор Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, член-кореспондент НАН України А. Єрмоленко, з розвитком автоматизації виробництва й робототехніки суспільство стає дедалі складнішим і як відкрита система потребує не тільки відповідних соціальних технологій, а й глибоких знань у царині соціогуманітарних наук для прогнозування суспільного розвитку. Учений нагадує про висунуту свого часу німецьким філософом Г. Шельскі концепцію нового класу «смысловиробників», побудовану на тому, що в умовах постіндустріального суспільства зростатиме роль гуманітарних інтелектуалів (складник революції «білих комірців») [1].

Питання ролі соціогуманітарних наук у наукових процесах є предметом дослідження вчених різних напрямів наукового знання та розглядається переважно в контексті порівняння їх пріоритетності відносно раціональних наук. Дискусія із цього приводу зводиться до двох, протилежних за своєю сутністю, теорій, які по чергово віддають першість обом блокам наук. Одна з теорій ґрунтується на твердженні, що раціональні науки домінують за своїм значенням для розвитку суспільства через безпосередній вплив на економіку, високі технології, ефективність праці тощо, водночас гуманітарні науки є чимось абстрактним і непрактичним, через що покликані обслуговувати завдання й мету «точних» наук. Альтернативна позиція полягає в тому, що гуманітарні науки – це науки елітні, адже саме вони визначають потреби людства в певній галузі знань, обґрунтовують завдання та мету раціональних наук [2].

Отже, історіографію ролі соціально-гуманітарних наук у наукових процесах здебільшого представлено працями, що обмежуються дослідженням історичного контексту їх функціонування, тому й не враховують сучасних реалій. Деякі побічні аспекти проблеми, що стосуються значення вказаних наук для розбудови держави, формування політичної культури суспільства, систематизації його потреб і прагнень, висвітлено в дослідженнях О. Бабкіної, В. Бебика, О. Зернецької, С. Кисельова, Л. Півневої, М. Поповича, В. Ребкала, Ф. Рудича, С. Рябова, М. Слюсаревського, Т. Татаренко та інших науковців. Педагогічно-виховні аспекти соціально-гуманітарних наук досліджують В. Андрущенко, Є. Горохова, А. Зоріна,

Т. Колганова, В. Кузь, В. Скотній, Н. Шип, Ф. Канак, М. Степко та ін. Дослідники, спираючись на завдання вищої освіти та розкриваючи зміст і проблеми, які виникають у процесі викладання соціально-гуманітарних наук у сучасних умовах розвитку суспільства, доводять визначний вплив цих наук на формування особистості майбутнього фахівця, який повинен відповідати вимогам сучасного суспільства.

З огляду на стан розроблення досліджуваної проблеми **мета статті** полягає в узагальненні основних моментів усталених наукових теорій та обґрунтуванні зростаючої ролі соціально-гуманітарних наук у сучасних наукових і суспільних процесах.

Соціальні та гуманітарні науки відіграють важливу роль у накопиченні знань про динамічні зміни в суспільстві, а їх інтеграція з іншими галузями знань розширює розуміння інновацій, які є результатом технологічних досягнень, вважає Н. Ключковська [3]. У контексті осмислення наукового й суспільного значення соціогуманітарних наук у сучасному світі дослідниця висловлює такі міркування стосовно них:

- соціальні та гуманітарні науки виробляють знання й стратегічні уявлення про суспільство, минуле, сьогодення та майбутнє;
- мають вирішальне значення для розбудови, розуміння, поліпшення основ демократії;
- збагачують розуміння функціонування сучасної економіки та сприяють критичному осмисленню наслідків індустріалізації, урбанізації, зростання чисельності населення;
- допомагають знайти відповіді на екзистенційні питання, питання загального добробуту, глобальної стабільності й миру;
- забезпечують знання та досвід для розв'язання конфліктів і досягнення миру шляхом переговорів, співпраці й спілкування;
- роблять важливий внесок у розуміння місця людини в сучасному світі;
- накопичують теоретичні та практичні дані про ставлення людей один до одного, до навколишнього середовища;
- пропонують людині й суспільству гуманістичний і цілісний підхід до свого оточення, основні принципи спілкування та досягнення взаєморозуміння.

Як було відзначено в одній з доповідей на конференції «Горизонти суспільних та гуманітарних наук» у Вільнюсі (2013 р.), «Європа все ще стикається з багатьма довгостроковими та складними викликами. Щоб їх осягнути, потрібні глибокі знання та розуміння, як ці виклики впливають на нас і як ми можемо їх вирішити. Ось чому суспільні та гуманітарні науки зараз необхідні більше, ніж будь-коли, і чому ми прагнемо, щоб

вони зробили свій внесок у розв'язання сучасних проблем. Вони потрібні нам, щоб зрозуміти себе, наше суспільство й завдання, які стоять перед нами. Вони потрібні, щоб керувати діями політиків і впливових людей, для формування громадської думки. Дослідження та технології забезпечують багато відповідей на виклики, з якими ми стикаємося, але лише технологічних обґрунтувань недостатньо, щоб розв'язати наші основні складні проблеми. Суспільство знань має пізнавати себе, і ключами до цього є суспільні й гуманітарні науки» [4, с. 15].

Водночас варто визнати, що існує ряд теорій, які применшують роль соціальних і гуманітарних наук, сприймають їх як другорядні порівняно з технічними чи природничими, оскільки вони не ведуть до відкриттів прикладного технологічного значення. Як аргумент при цьому застосовується також твердження про те, що за умов переважаючого впливу на суспільство й суспільну свідомість економічної та прагматичної доцільності в освіті та науці гуманітарні науки зіткнулися не стільки з прямим і явним запереченням їхніх переваг, скільки з високим піднесенням інших галузей знань [5].

Вплив на пріоритетність різних галузей знань, зокрема зменшення уваги до гуманітарних наук в академічному та освітньому середовищі, прибічники таких теорій пов'язують з прискоренням глобалізації й поширенням неолібералізму – двох тенденцій, які були поступовими та одночасними за своїм походженням і мали місце наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Під час Всесвітньої гуманітарної конференції «Виклики та відповідальність за планету у перехідному періоді» в серпні 2017 р. у бельгійському Льєжі радник Світового банку М. Гіббонс у промові під назвою «Вища освіта у ХХІ столітті» теоретизував трансформацію освітньої парадигми того періоду як перехід до служіння економіці, зокрема шляхом виробництва знань для навчання людських ресурсів та максимально ефективного їх використання. На його думку, завдяки цьому такі сфери, як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) і менеджмент стали активніше просуватися у вищій освіті та наукових дослідженнях, ніж соціогуманітарні науки [6].

Зважаючи на специфіку соціогуманітарних галузей знання, яка полягає у їх тіснішому зв'язку з конкретними життєвими середовищами (національними, регіональними тощо), ніж природничі й технічні науки, істотний відбиток на соціогуманітарну сферу також накладає глобалізація. Але якщо раніше вона виступала стримуючим фактором у їх розвитку, то нинішній її етап здатний розпочати новий цикл підйому гуманітарних наук.

Однією з наймасштабніших проблем, розв'язання якої продемонструвало важливу роль соціогуманітарних наук, стала пандемія коронавірусу

(Covid-19). Європейський альянс соціальних та гуманітарних наук (EASSH) закликає європейських політиків і фінансові агентства забезпечити мобілізацію всіх галузей досліджень для розв'язання проблем, які спричинила пандемія, використовуючи «портфоліовий підхід» проєктів та дисциплін типу «місія». EASSH наголошує, що вирішальне значення для подолання цієї кризи, крім медичних і біологічних досліджень, мають дослідження соціальних, культурних та людських аспектів життя в часи пандемії. Можна сказати, що перемога над Covid-19 є не тільки біомедичним викликом, а й питанням, що стосується організації суспільства в цілому [7].

Глобальна криза, спричинена пандемією коронавірусу, виявила гостроту питань про нерівність, свободу та стійкість (як індивідуальних, так і колективних), а також важливість того, як це оцінюється на найвищих політичних рівнях. Посилена увагу до їх вирішення засвідчило включення до програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій у сфері освіти й науки «Horizon Europe», яка реалізовуватиметься протягом 2021–2027 рр., дослідження фундаментальних тем нерівності, соціальної згуртованості, свободи та демократії. В основі запропонованого кластера 2 у «Horizon Europe» лежать також такі сфери, як охорона здоров'я, клімат та енергія, штучний інтелект, продовольство й навколишнє середовище, які включатимуть заходи, що керуються соціальними та гуманітарними дослідженнями. Необхідність посилення й підтримки цього дослідження на сьогодні і в майбутньому видається очевидною та нагальною.

«Ми повинні визнати, що ця криза стосується суспільства та політики так само, як і вірусології, імунології та економіки», – вважає професор Д. Кері з Ірландії. Він говорить про важливість розуміння суспільних і політичних умов, що лежать в основі розгортання коронавірусної кризи, усвідомлення сильних та слабких сторін реагування урядів і мобілізації суспільств у протистоянні пандемії, бо лише знайшовши відповіді на ці питання, можна сподіватися уникнути подібних ситуацій у майбутньому [8].

Пандемія Covid-19 висунула на перший план саме суспільний вимір гуманітарних наук, про що свідчать незліченні ініціативи, здійснені в усьому світі, щоб підтримати духовну стійкість людей, запропонувати аудиторіям таку необхідну під час карантину культурну участь, підтвердити цінність солідарності. Гуманітарні науки відіграли життєво важливу роль під час карантину, допомагаючи втручанням музеям, художнім галереям, закладам культури, які також стикалися з перспективою неживання. «Цей вимір актуальності гуманітарних наук не варто відкидати на підставі того, що він занадто м'який, що він зводить гуманітарні науки до постачальника терапевтичного “полегшення” людям у біді, що йому не вистачає критичних

переваг», – ідеться у звіті експертів з європейської гуманітарної науки щодо актуальності гуманітарних наук [9].

З іншого боку, європейські експерти стверджують, що гуманітарні науки є актуальними, оскільки вони сприяють освіті та дослідженням, які «забезпечують культурну екосистему найнеобхіднішими поживними речовинами». «Закриття або скорочення гуманітарних департаментів і науково-дослідних центрів є найнадійнішим шляхом до опустелювання культури та її інституцій – криза Covid-19 показала, наскільки важливою є їхня роль для широкої громадськості. Навіть якщо це визнання суспільної цінності мистецтва та культури може не одразу перетворитися на збільшення соціального й символічного капіталу гуманітарних наук як академічних дисциплін, взаємозв'язок між академічною та культурною працею став більш яскраво проявитися як простір, актуальний для гуманітарних наук».

Гуманітарні та соціальні науки здатні допомогти всебічно зрозуміти й надати обґрунтування політичних рішень під час та – ще більше – після пандемії. Це можна проілюструвати на прикладі Німеччини, яка більшою мірою, ніж Велика Британія, Франція чи США, скористалася порадами філософів, істориків науки, теологів і правознавців у питанні поступового виходу з локдауну та збалансованого відновлення суспільства з одночасним забезпеченням охорони здоров'я людей. Коли 15 квітня 2020 р. німецький федеральний уряд оголосив про невелике послаблення коронавірусних обмежень, було оприлюднено звіт експертної групи з 26-ти вчених, більшість із яких є представниками соціогуманітарних наук, щодо впливу карантинних обмежень на суспільство. У ньому фахівці з освіти висловили побоювання, що закриття шкіл створює умови для того, щоб діти з бідних сімей ще більше відставали від своїх заможних однолітків; правознавці цікавилися, чи законні обмеження основних свобод; етики та філософи підкреслили, що припинення поширення коронавірусу набагато більше залежатиме від готовності громадськості відповідати моральним нормам, ніж від будь-яких дій державного примусу [10].

Європейські політики у сфері громадського здоров'я висувають зростаючі вимоги до цих суспільних і гуманітарних наук. Європейська комісія координує спільну європейську реакцію на спалах коронавірусу, залучаючи наукових експертів – від вірусологів до антропологів та філософів. Підрозділи Генерального директорату з питань досліджень та інновацій (R&I) надають доступ до результатів численних минулих і поточних дослідницьких дій, пов'язаних з іншими спалахами коронавірусу,

включаючи фундаментальні внески від проєктів у сфері охорони здоров'я, таких як проєкти у Всесвітній мережі досліджень пандемії.

Платформа Всесвітньої мережі досліджень пандемії веде глобальний каталог наукових проєктів, ініціатив і ресурсів, доступних для пошуку суспільних та людських наслідків пандемії Covid-19. Керована Міжнародною науково-консультаційною радою вона зараховує до своїх партнерських установ основні наукові мережі та інститути по всьому світу [11].

Водночас Європейський альянс соціальних та гуманітарних наук (EASSH) закликає національні міністерства та європейські установи позначити кризу COVID-19 як «дослідницьку місію», що потребує портфельного підходу, де об'єднуються внески багатьох дисциплін, включаючи гуманітарні й соціальні науки, для вирішення різноманітних взаємопов'язаних дослідницьких питань. EASSH також звертається із закликом до національних і європейських фінансистів підтримувати та фінансувати дослідницькі проєкти з різних дисциплін щодо Covid-19, включаючи дослідження життєво важливого значення, що надаються гуманітарними, соціальними науками й мистецтвом. Це матиме вирішальне значення для подолання майбутніх викликів [12].

Соціогуманітарні науки набувають особливої актуальності під час нинішньої російсько-української війни, коли Україна на шляху до перемоги перебуває в пошуку не лише ефективних технологічних та інноваційних рішень, а і відповідей на виклики, які пов'язані з потребами суспільства у визначенні стратегічних цілей держави, обґрунтуванні шляхів їх досягнення, окресленні напрямів повоєнного розвитку суспільства, піднесенні рівня національної свідомості громадян. Серед завдань соціогуманітарних наук у цьому контексті можна визначити такі:

- протистояння маніпулятивному впливу з боку агресора в умовах інформаційної війни, сприяння побудові ефективної системи захисту від таких впливів, організація системи підготовки населення щодо опору ворожій пропаганді;

- підвищення поінформованості громадськості про роль науки та інновацій для підтримки економіки під час воєнного стану;

- розроблення інструментів психологічного захисту населення, нагальної психологічної допомоги для військовослужбовців, тимчасово переміщених осіб і всіх громадян України, які потерпають від війни;

- формування належної політичної культури населення, сприяння поглибленню вивчення української мови, актуалізація й поширення відомостей з історії України;

– створення умов та інструментів для налагодження наукової комунікації в Україні та за її межами;

– об'єднання всіх наукових досліджень і розробок, які були створені у воєнний період, для підготовки єдиного ресурсу та використання його як засобу популяризації науки в складний період [13].

Соціогуманітарні науки набувають важливого значення в процесі осмислення європейського цивілізаційного вибору України, чіткого визначення сутності таких наріжних у цьому контексті понять, як «цивілізація», «глобалізація», «європейський вибір», які вже неодноразово були предметом дослідження українських учених. Соціально-гуманітарне знання, по-новому переосмислене в технологічній парадигмі постінформаційної стадії світової цивілізації, має стати гідною відповіддю на сучасні виклики, основою для вивчення та розуміння людського досвіду. Аргументи на користь гуманітарних наук зазвичай підкреслюють їхнє значення для формування творчого й критичного мислення, ефективного спілкування, вміння працювати в команді, можливості отримати розуміння самого себе та власної ідентичності в рамках певного народу, суспільства й культури [14].

Інший істотний вияв практичних можливостей гуманітарних наук у суспільстві – функціонування їх як основи соціальних практик. Ідеться про перетворення певних сфер людської життєдіяльності на основі міждисциплінарних проєктів, комплексних науково-технологічних програм, трансдисциплінарних стратегій. Зокрема, у США на межі наук виникають такі напрями досліджень, як психолінгвістика, нейролінгвістика, нейроеконіміка, поведінкова економіка та ін. З'являються нові наукові напрями на межі природничих і гуманітарних дисциплін, наприклад біоетика, екософія тощо. Науковці приділяють дедалі більше уваги моральним питанням, розв'язанню таких проблем, як етика й наука, етика та техніка, етика й економіка, етика та політика тощо [1].

Міждисциплінарні дослідження гуманітарних наук є актуальними для підтримки державної політики, спрямованої на розв'язання суспільних проблем. Щоб ефективно впливати на цю політику, стверджує Ф. Бром, гуманітарні науки повинні вийти за межі індивідуалізму. Це означало б не лише відмову від перспектив «сторонніх спостерігачів», зосереджених виключно на критиці влади через окремі її політичні дії, а й створення інституцій для ведення систематичного діалогу з політиками та іншими науками, розвитку досвіду, необхідного для його ведення. Науково обґрунтовані стратегічні політичні поради, вироблені з розумінням контексту проблеми, імовірного сприйняття певного рішення зацікавленими

сторонами, з урахуванням недоліків і переваг очікуваного результату, можуть бути вельми корисними в прийнятті політичних рішень [15].

Соціогуманітарне знання виступає смисловим ядром не лише конкретних уявлень у сфері політики, економіки, освіти, а й створює підґрунтя для аналізу та осмислення світовим співтовариством сучасного місця науки в системі людських цінностей, її ключової ролі в підвищенні якості життя, створенні сприятливого й здорового середовища для нинішнього та прийдешніх поколінь. Саме наукові кадри з ґрунтовними гуманітарними знаннями виконують певним чином функції «мозку» суспільства й держави. Порівняно з раціональними науками гуманітарні на практиці набувають невидимої форми й часто виступають у вигляді ідеї, яка спонукає до дії. Помилкове визначення завдань і хибність мети можуть призвести до такої спрямованості технічного розвитку, що може мати негативні наслідки для суспільства та держави в цілому [2].

Разом з тим гуманітарні науки чітко адаптуються до дослідного середовища, яке змінює свої пріоритети в розв'язанні проблем зважаючи на нові виклики. Вони розширюють свої повноваження, коло об'єктів і явищ, що потрапляють у сферу їхніх досліджень, беруть на себе більшу відповідальність щодо зв'язків між дослідженнями, суспільною практикою та публічними дебатами. Показовим прикладом є участь гуманітарних наук у розв'язанні проблем екології, охорони здоров'я, суспільних конфліктів, а також зростаюча частка дослідників гуманітарних наук у різних міждисциплінарних проєктах. Це є чітким свідченням життєвості та актуальності гуманітарних наук у сучасному світі [9].

Варто зазначити, що аргументи, висунуті на користь зростаючої актуальності гуманітарних наук у загальнонаукових процесах сучасності, поширюються також на українське суспільство, яке нині постало перед складними викликами, які потребують дій від усієї дослідницької спільноти. Аналіз минулого, розуміння основоположних цінностей, обґрунтування соціальних (правових, моральних) норм, смислових напрямів розвитку суспільних, політичних, наукових процесів є критичними чинниками ефективного реагування на ці виклики. Це якраз і є завданням соціогуманітарних наук, тому вони є вкрай важливими для розвитку нашої держави та суспільства в цілому.

Отже, як показало проведене дослідження, зростання ролі соціогуманітарного знання в наукових процесах сьогодення є об'єктивним процесом, обумовленим, з одного боку, потребою обґрунтування динамічних змін сучасного суспільства, з іншого – необхідністю визначення ціннісних орієн-

тирів його розвитку, оптимальних шляхів та засобів досягнення соціальної справедливості, забезпечення громадської злагоди, прогресивного розвитку.

Здійснений аналіз дає підстави для висновків про те, що сьогодні соціогуманітарні науки роблять визначний внесок у розв'язання глобальних проблем людства, серед яких, наприклад, подолання пандемії Covid-19. Вона стала не лише біомедичним викликом, а й питанням організації суспільства в цілому, виявила нагальну необхідність дослідження соціальних, культурних, ціннісних аспектів життя в часи пандемії. Гуманітарні й соціальні науки за цих умов зосередили дискурс навколо фундаментальних тем нерівності, соціальної згуртованості, впливу карантинних обмежень на суспільство та способів подолання постпандемічних проблем. Пошук відповідей на ці питання дає підстави сподіватися уникнути подібних ситуацій у майбутньому.

Також акцентовано на особливій актуальності соціогуманітарних наук під час російсько-української війни, зокрема в контексті визначення стратегічних цілей держави, обґрунтування шляхів їх досягнення, окреслення напрямів повоєнного розвитку суспільства. Важливого значення соціальні та гуманітарні науки набувають у процесі осмислення європейського цивілізаційного вибору України. Вони виробляють певний комплекс наукових понять, тверджень, теорій, що визначають сутність взаємозв'язків між суспільством і людиною, між окремими державами, народами, прагнуть розкрити історико-філософський концепт євроінтеграційних процесів, пояснити об'єктивні умови й суб'єктивні чинники суспільного розвитку на цьому етапі.

Загалом проблема ролі соціогуманітарних наук у суспільних і наукових процесах сьогодення не вичерпується розглянутими питаннями та має значний потенціал для подальшого дослідження з огляду на постійну модернізацію і вдосконалення людської цивілізації, яка потребуватиме осмислення досвіду, обґрунтування нових цілей, усвідомлення перспектив. Тож наукові пошуки в цьому напрямі видаються змістовними й доцільними.

Список бібліографічних посилань

1. Чи потрібна конфронтація соціогуманітарних і природничих наук. *Голос України* : газ. Верховної Ради України. 2018. 6 лип. URL: <http://www.golos.com.ua/article/304879>

2. Коваленко Я. Ю. Значення гуманітарних і раціональних наук у підготовці наукових кадрів. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/download/1617/1505>

3. Ключковська Н. Р. Роль гуманітарних і суспільних наук у вищій освіті: зарубіжний досвід. *cyberleninka.ru*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-gumanitarnih-i-susplilnih-nauk-u-vischii-osviti-zarubizhniy-dosvid/viewer>
4. Horizons for Social Sciences and Humanities: Conference Report (Vilnius, Lithuania, September 23–24, 2013). Vilnius : Mykolas Romeris University Publishing, 2013. 199 p. URL: http://horizons.mruni.eu/wp-content/uploads/2014/02/ssh_mru_conference_report_final.pdf
5. Петрук Н. Стратегії розвитку гуманітарної освіти в добу технократизму та глобалізації. *Філософія освіти*. 2020. № 26 (1). С. 54–67. URL: <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/613/557/1041>
6. The place of the humanities in today's knowledge society. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-019-0245-6>
7. Mission Covid-19: Global problems need a research portfolio approach. URL: https://www.ae-info.org/ae/Acad_Main/Collaborations/EASSH
8. Why we need more than just scientists to document the pandemic. URL: <https://www.rte.ie/brainstorm/2020/0421/1132824-why-we-need-more-than-just-scientists-to-document-the-pandemic>
9. The Relevance Of The Humanities. Experts' Report on European Humanities. URL: <https://neh21.net/experts-report/echic>
10. German humanities scholars enlisted to end coronavirus lockdown. URL: <https://www.timeshighereducation.com/news/german-humanities-scholars-enlisted-end-coronavirus-lockdown>
11. EASSH is a key partner of WPRN, a global, edited and searchable directory consolidating research projects on societal impacts and aftermaths of Covid-19. URL: <http://www.wprn.org>
12. Mission Covid-19: Global problems need a research portfolio approach. URL: https://www.ae-info.org/ae/Acad_Main/Collaborations/EASSH
13. Перший Г. Гуманітарна освіта в умовах війни та євроінтеграції України. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XIX регіон. наук.-практ. конф. (16 черв. 2022 р., м. Дніпро)*. 2020. С. 137–139. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/Material_conference_16_06_2022.pdf
14. Why do the humanities matter? Stanford University. URL: https://www.montgomerycollege.edu/_documents/special-programs/global-humanities-institute/why-do-the-humanities-matter.pdf
15. For the humanities to play a stronger role in public policy making, they must move from individual to institutional engagement. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2020/01/13/for-the-humanities-to-play-a->

stronger-role-in-public-policy-making-they-must-move-from-individual-to-institutional-engagement

References

1. Chy potrebna konfrontatsiia sotsiohumanitarnykh i pryrodnychykh nauk [Is there a need for a confrontation between social and humanities and natural sciences?]. *Holos Ukrainy: hazeta Verkhovnoi Rady Ukrainy – Voice of Ukraine: Newspaper of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. July 6 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/304879>
2. Kovalenko, Ya. Iu. Znachennia humanitarnykh i ratsionalnykh nauk u pidhotovtsi naukovykh kadriv [The importance of humanities and rational sciences in training of scientific personnel] [in Ukrainian]. Retrieved from <https://istznu.org/index.php/journal/article/download/1617/1505>
3. Kliuchkovska, N. R. Rol humanitarnykh i suspilnykh nauk u vyshchii osviti: zarubizhnyi dosvid [The role of humanities and social sciences in higher education: foreign experience]. *cyberleninka.ru* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-gumanitarnih-i-suspilnih-nauk-u-vischiiy-osviti-zarubizhnyi-dosvid/viewer>
4. Horizons for Social Sciences and Humanities: Conference Report (Vilnius, Lithuania, September 23–24, 2013). Vilnius: Mykolas Romeris University Publishing, 2013 [in English]. Retrieved from http://horizons.mruni.eu/wp-content/uploads/2014/02/ssh_mru_conference_report_final.pdf
5. Petruk, N. (2020). Stratehii rozvytku humanitarnoi osvity v dobu tekhnokratyzmu ta hlobalizatsii [Strategies for the development of humanitarian education in the age of technocracy and globalization]. *Filosofia osvity – Philosophy of Education*, 26(1), 54–67 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/613/557/1041>
6. The place of the humanities in today's knowledge society [in English]. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/s41599-019-0245-6>
7. Mission Covid-19: Global problems need a research portfolio approach [in English]. Retrieved from https://www.ae-info.org/ae/Acad_Main/Collaborations/EASSH
8. Why we need more than just scientists to document the pandemic [in English]. Retrieved from <https://www.rte.ie/brainstorm/2020/0421/1132824-why-we-need-more-than-just-scientists-to-document-the-pandemic>.
9. The Relevance Of The Humanities. Experts' Report on European Humanities [in English]. Retrieved from <https://neh21.net/experts-report/echic>
10. German humanities scholars enlisted to end coronavirus lockdown [in

English]. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/news/german-humanities-scholars-enlisted-end-coronavirus-lockdown>

11. EASSH is a key partner of WPRN, a global, edited and searchable directory consolidating research projects on societal impacts and aftermaths of Covid-19 [in English]. Retrieved from <http://www.wprn.org>

12. Mission Covid-19: Global problems need a research portfolio approach [in English]. Retrieved from https://www.ae-info.org/ae/Acad_Main/Collaborations/EASSH

13. Pershyi, H. Humanitarna osvita v umovakh viiny ta yevrointehratsii Ukrainy [Humanitarian education in the time of war and European integration of Ukraine]. Proceedings from Actual problems of European and Euro-Atlantic integration of Ukraine '22: *XIX rehionalna naukovo-praktychna konferentsiia (16 chervnia 2022 r.) – XIX Regional Scientific and Practical Conference*. (pp. 137–139). Dnipro [in Ukrainian]. Retrieved from https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/Material_conference_16_06_2022.pdf

14. Why do the humanities matter? Stanford University [in English]. Retrieved from https://www.montgomerycollege.edu/_documents/special-programs/global-humanities-institute/why-do-the-humanities-matter.pdf

15. For the humanities to play a stronger role in public policy making, they must move from individual to institutional engagement [in English]. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2020/01/13/for-the-humanities-to-play-a-stronger-role-in-public-policy-making-they-must-move-from-individual-to-institutional-engagement>

Стаття надійшла до редакції 30.03.2023.

Nataliya Tarasenko,

Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: n_tarasenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1825-2209>

Social and Humanitarian Studies and Today's Scientific Processes: Factors of Update and Prospects of Development

The article summarizes the main provisions of scientific theories regarding the role of socio-humanitarian studies in the development of society and analyzes the factors contributing to their actualization in today's scientific processes. Arguments are given that confirm the leading role of social and humanitarian studies in the research of society's dynamic changes, forecasting of social development, determination of value orientations and strategic goals of the modern world. The change in the nature of globalization

impact on the socio-humanitarian sphere, from restraining to stimulating, is noted, and it is manifested in the participation of the relevant sciences in solving the most large-scale problems of our time, such as overcoming the Covid-19 coronavirus pandemic, finding answers to the challenges of war, understanding the European civilizational choice of Ukraine, etc. The practical possibilities of social and humanitarian studies in society are analyzed, in particular, their functioning as a basis for social practices, as a platform for justifying political decisions, as a basis for interdisciplinary research, as a core for the analysis and understanding by the world community of the modern place of science in the system of human values, its key role in improving the quality of life, creating a favorable and healthy environment for current and future generations. It was revealed that the analysis of the past carried out by the social and humanitarian studies, the definition of fundamental values, the substantiation of social, legal, moral and other norms, the meaningful directions of the development of social, political, and scientific processes are crucial factors in the effective response to these challenges.

Keywords: growing role of social and humanitarian sciences, scientific and social significance of social and humanitarian studies, participation of social and humanitarian studies in solving global problems of our time.